

Sprawiedliwa transformacja Wielkopolski Wschodniej

Studium przypadku

Sprawiedliwa transformacja Wielkopolski Wschodniej. Studium przypadku

Autorka: dr Miłostawa Stępień, Stowarzyszenie Akcja Konin

Korekta: Jakub Kahul

Skład i grafika: Michał Świstak

Konsultacja merytoryczna: Izabela Zygmunt, Joanna Furmaga, Magdalena Bartecka, Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć

Koordinacja wydawnicza: Magdalena Klarenbach, Fundacja Otwarty Plan

Zdjęcie okładkowe: Sławomir Jankowski

Wydawca:

Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć, ul. Raszyńska 32/44 lok. 140, 02-026 Warszawa

Wydanie I, Warszawa 2019

ISBN: 978-83-62403-23-3

Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć jest ogólnopolską organizacją pożytku publicznego zrzeszającą organizacje ekologiczne działające w największych miastach Polski. Naszym celem jest wspieranie rozwoju społecznego i gospodarczego zgodnego z wymogami ochrony środowiska i klimatu, sprawiedliwości społecznej i poszanowania praw człowieka. Działamy poprzez budowanie obywatelskiego poparcia dla koncepcji zrównoważonego rozwoju, tworzenie mechanizmów społecznej kontroli wydatkowania publicznych funduszy oraz projekty w obszarze transformacji niskoemisyjnej i wspieranie ekorozwoju krajów globalnego Południa.

Główne obszary naszej działalności to rozwój energetyki obywatelskiej, transformacja energetyczna oraz sprawiedliwa transformacja regionów górniczych, walka z ubóstwem energetycznym i poprawa efektywności energetycznej, poprawa jakości powietrza oraz ochrona wód i bioróżnorodności.

zielonasiec.pl | globalnepoludnie.pl | dlaklimatu.pl | wiecejnizenergia.pl | sprawiedliwa-transformacja.pl

Publikacja dostępna jest na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne 3.0 Polska [CC BY-NC 3.0 PL].
Treść licencji: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/pl/>

Spis treści

Sprawiedliwa transformacja Wielkopolski Wschodniej. Studium przypadku

I. Obecny stan i plany rozbudowy kopalni w Wielkopolsce Wschodniej _____	5
II. Zagrożenia dla lokalnej społeczności _____	8
III. Plany i oczekiwania na przyszłość _____	13

SPRAWIEDLIWA TRANSFORMACJA

Wczesne planowanie

Aby uniknąć wstrząsów związanych ze zbyt nagłą zmianą, transformację należy zaplanować na co najmniej 10 lat. Potrzeba czasu na zbudowanie alternatyw gospodarczych, przekwalifikowanie pracowników i uporządkowane, stopniowe przejście na nowy model rozwoju regionu. Plany te należy opracować jak najwcześniej, ponieważ ekonomiczne podstawy wydobycia węgla i energetyki węglowej z każdym rokiem są coraz słabsze.

Szeroki dialog społeczny

Plan transformacji powinien być opracowany na zasadzie szerokiego konsensu w gronie wszystkich zainteresowanych stron, w tym: pracowników, związków zawodowych, przedsiębiorców z branży węglowej, energetycznej i innych, władz samorządowych, przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego, szkół i uczelni, partii politycznych, związków wyznaniowych. Demokratycznie wypracowana wizja rozwoju regionu to podstawa skutecznego działania.

Wyznaczony termin odejścia od węgla

Realistyczny plan transformacji można stworzyć tylko na podstawie jasnej politycznej decyzji w sprawie harmonogramu odchodzenia od węgla. Harmonogram stwarza klarowne ramy i wyznacza kierunek oraz tempo działania wszystkim zaangażowanym stronom. Bez niego działania nie będą wystarczająco skoordynowane i skuteczne, co może zaważyć na ostatecznym rezultacie transformacji.

Środki na inwestycje

Dobra strategia powinna obejmować starannie przemyślany, kompleksowy program inwestycyjny i wskazywać źródła jego finansowania (fundusze unijne i pożyczki z Europejskiego Banku Inwestycyjnego, fundusze krajowe, ale także mechanizmy zachęcające do inwestycji prywatnych opartych o lokalny kapitał, np. inwestycji w mikroinstalacje OZE).

Jakość życia

Częścią sprawiedliwej transformacji powinny być działania podnoszące jakość życia w regionie, dotyczące np. dostępności opieki zdrowotnej, uczestnictwa w kulturze, transportu publicznego, rozwoju szkół i uczelni, mieszkań na wynajem, usług senioralnych, terenów rekreacyjnych. Bardzo ważnym elementem planu jest ochrona i regeneracja środowiska naturalnego, w tym poprawa jakości powietrza oraz rewitalizacja terenów poprzemysłowych.

Nowe kwalifikacje i miejsca pracy

Kluczowe jest umożliwienie pracownikom odchodzącym z sektora węglowego zdobycia nowych kwalifikacji i płynnego, bezpiecznego przejścia do nowych miejsc pracy. Oferta ta musi być spójna z wypracowaną strategią rozwoju i programem inwestycji. Powinna brać pod uwagę dotychczasowy profil zawodowy pracowników, aby w nowych miejscach pracy mogli w jak największym stopniu wykorzystywać swoje umiejętności i doświadczenie zawodowe. Jej elementem musi być solidny mechanizm pośrednictwa pracy i wcześniejszych emerytur, gwarantujący, że nikt nie pozostanie bez środków do życia.

OBECNY STAN I PLANY ROZBUDOWY KOPALNI W WIELKOPOLSCE WSCHODNIEJ

Wprowadzenie

Sprawiedliwa transformacja Wielkopolski Wschodniej. Studium Przypadku stanowi uzupełnienie do raportu Sprawiedliwa Transformacja Wielkopolski Wschodniej. Wyzwania z perspektywy społecznej - analiza i rekomendacje.

Obecny stan i plany rozbudowy kopalni w Wielkopolsce Wschodniej wskazują, że przy założeniu, iż nie powstaną w najbliższych latach żadne z planowanych odkrywek w regionie (Ościstowo lub Dęby Szlacheckie), działalność tutejszych kopalni węgla brunatnego i większości elektrowni nim opalanych zostanie zakończona prawdopodobnie do połowy lat dwudziestych XXI wieku, czyli w przeciągu 5-6 lat. Oznacza to bardzo mało czasu na przygotowanie i wdrożenie sensownej strategii transformacji energetycznej, gospodarczej i społecznej regionu. Istnieją trzy największe zagrożenia, zależne od dalszego rozwoju sytuacji:

- całkowity upadek gospodarczy regionu, jeśli Grupa ZE PAK zakończy swoją działalność, a nie zostanie wdrożony jakikolwiek plan ratowania regionu;
- zagrożenia wynikające z braku kompensacji środowiskowych i wdrożonych środków zaradczych wobec skutków działalności już istniejących odkrywek;
- zagrożenia wynikające z realizacji nadal najbardziej prawdopodobnego wariantu kontynuacji działalności Grupy ZE PAK, czyli odkrywki Ościstowo.

Wobec tak trudnej sytuacji można by oczekiwać, że powstał już program zaradczy dla regionu. Tymczasem w obliczu braku planu krajowego, który by odpowiadał na kryzysową sytuację w Wielkopolsce Wschodniej, znajdujemy się nadal w początkowym stadium prób przygotowania się do zmian, podejmowanych przez władze na poziomie lokalnym i wojewódzkim. Z powodu braku zgody na powstanie odkrywki Ościstowo Grupa ZE PAK również zaczęła się wypowiadać o nowych

kierunkach rozwoju firmy, które wskazują, że zamierza przejść gruntowne przeobrażenia. Martwi jednak brak konkretnych decyzji i możliwość, że firma po prostu zakończy swoją działalność, zostawiając region na pastwę losu. Strona społeczna w Koninie próbuje zatem wspierać koncepcję sprawiedliwej transformacji i wskazywać na braki w obecnych modelach i działaniach zaradczych.

Stan obecny

Jak przystało na region wydobywania węgla brunatnego, tutejsze kopalnie odkrywkowe są bezpośrednio powiązane z okolicznymi elektrowniami, które w Wielkopolsce Wschodniej należą do **GK ZE PAK SA, czyli Grupy Kapitałowej Zespołu Elektrowni Pątnów-Adamów-Konin**. Wynika to z tego, że węgiel brunatny jest mało kaloryczny, ma w sobie dużo wody, a więc nie nadaje się do transportu na większe odległości, gdyż jest to nieoptyczne. Zatem elektrownie spalające węgiel brunatny zawsze znajdują się w okolicach posiadających stosunkowo rozległą sieć złączy, z potencjałem na dalszy rozrost działalności w ramach tej synergicznej współpracy między elektrownią a kopalniami. Z powodu swoich właściwości węgiel brunatny nie jest też sprzedawany na eksport, co oznacza, że jego wydobycie odbywa się praktycznie tylko pod warunkiem, że zostanie wykorzystany przez pobliską elektrownię. Warto dodać, że przekształcenie elektrowni opalanej węglem brunatnym na opalaną węglem kamiennym jest bardzo drogie i właściwie (szczególnie w dzisiejszych czasach końca ery węglowej) nieoptyczne.

GK ZE PAK SA jest spółką giełdową i największą prywatną grupą energetyczną w Polsce, a kontrolę nad nią sprawuje Zygmunt Solorz-Żak (właściciel m.in. Telewizji Polsat i sieci telefonii komórkowej Plus) poprzez firmę zarejestrowaną na Cyprze. Posiada on, pośrednio i bezpośrednio, 51,55 procent akcji w spółce. Obecnie w skład ZE PAK-u wchodzi trzy działające elektrownie: Pątnów I, Pątnów II i Konin. 1 stycznia 2018 r.

Elektrownia Pątnów, fot. Miłostawa Stępień

została zamknięta elektrownia w Adamowie – z powodu zaawansowanego już wieku (50 lat) i nieoptymalności jej modernizacji, aby spełniała europejskie normy emisyjne. Nie została jednak w pełni zamknięta kopalnia Adamów, gdyż w przypadku nieuruchomienia nowych planowanych kopalni węgiel stamtąd zasili Elektrownię Pątnów. Jednocześnie dalsze wydobycie z kopalni Adamów nie jest zbyt opłacalne, gdyż wymagałoby to wypompowywania olbrzymiej ilości wody (parokrotnie przewyższające te z innych kopalni w regionie), a transport węgla do Pątnowa ciężarówkami jest drogi i obciążający dla mieszkańców regionu. Prawdopodobnie jednak kopalnia Adamów zostanie całkowicie zamknięta dopiero ok. 2020 r.

Na tym przykładzie widać już, z jakimi problemami mierzy się region: od lat sześćdziesiątych XX wieku Wielkopolska Wschodnia rozwijała się głównie dzięki kopalniom węgla brunatnego i elektrowniom, natomiast

obecnie coraz mniej opłacalne jest modernizowanie istniejących (starych) elektrowni, a złoża coraz bardziej się oddalają (zarówno fizycznie, jak i w czasie, tzn. otwieranie potencjalnych nowych złóż jest odwlekane). Elektrownia Pątnów I posiada 6 bloków węglowych, z czego dwa zostały zmodernizowane w 2015 r., dwa prawdopodobnie zostaną zamknięte w 2019 lub 2020 r., a kolejne dwa prawdopodobnie również w najbliższym czasie, ponieważ decyzja o ich modernizacji jest w zawieszeniu od paru lat. Elektrownia Konin jest najstarszą działającą elektrownią opalaną węglem brunatnym w Polsce (ruszyła w 1958 r.), do której w 2012 r. dołączono blok na biomasę. Oprócz produkcji energii elektrycznej zapewnia także ciepło Koninowi. Z powodu wysokich emisji blok opalany węglem zostanie prawdopodobnie wyłączone w 2020 r. Z kolei blok węglowy w Pątnowie II, uruchomiony w 2007 r., jest jednym z najnowszych w polskim systemie energetycznym i założenia były takie, że będzie działał przynajmniej do ok. 2040 r.¹

¹ Rak, Piotr. „Annex: The Lignite Industry in the Konin Subregion”. Aneks do Stępień, Miłostawa. 2018. *The Konin Subregion. A Lignite Mining Region in Urgent Need of Energy Transition. Briefing for the European Commission's Coal Regions in Transition Initiative*. Warsaw, Konin, July 2018, s. 11-14.

Pomimo faktu, że właściwie od lat znane są mniej lub bardziej oficjalne daty zamykania poszczególnych elektrowni i bloków energetycznych, nie ma żadnego planu przygotowującego samorządy lokalne na skutki społeczne i gospodarcze tych zmian. Najlepszym tego przykładem jest zaskoczenie, które zapanowało w Koninie i Turku, gdy w 2013 r. (Turek) i 2016 r. (Konin) ZE PAK wypowiedział umowy na dostarczanie ciepła tym miastom. W Turku ostatecznie udało się przeprowadzić w dwa lata przetarg, który wygrała niemiecka firma GETEC, i wybudować nową ciepłownię dla miasta (otwartą w 2017 r.). Co ciekawe, jej technologia również oparta jest na spalaniu węgla brunatnego, ale wymaga przywożenia specjalnie przygotowanego pyłu węglowego z Niemiec, co lokalnie budzi dużo negatywnych emocji po zamknięciu polskiej elektrowni. W Koninie z kolei, po początkowej panice i rozpisaniu przetargu, ostatecznie zdecydowano się na ponowne podpisanie umowy z ZE PAK-iem do 2022 r. na dostarczanie ciepła miastu z bloku na biomasę Elektrowni Konin².

Jeśli chodzi o kopalnie, podlegają one dwóm spółkom akcyjnym: PAK Kopalnia Węgla Brunatnego Adamów i PAK Kopalnia Węgla Brunatnego Konin. Do pierwszej należy właściwie jedynie wspomniana już kopalnia Adamów (prawdopodobnie zamykana ostatecznie w 2020 r.), a do drugiej trzy działające odkrywki – Drzewce (zamykana w 2019/2020 r.), Józwin II (zamykana w 2020 r.) oraz Tomistawice (planowane zamykanie w 2030 r., a w przypadku braku nowych odkrywek – prawdopodobnie w 2023-2025 z powodu bardziej intensywnego

wydobycia). Wygląda zatem na to, iż koniec ery węgla w Wielkopolsce Wschodniej nastąpi w przeciągu najbliższej dekady, a być może nawet już za 5-6 lat³.

W tej sytuacji dziwić może fakt, że region wydaje się być na to zupełnie nieprzygotowany. Brak jakichkolwiek planów przygotowawczych jest z pewnością częściowo wynikiem założenia, że w najbliższych latach powstaną nowe odkrywki, przede wszystkim Ościstowo, którego złoża szacowane są na 41,8 mln ton, umożliwiając wydobycie do 2034 r. Drugim poważnie rozważanym obszarem potencjalnego wydobycia były Dęby Szlacheckie (szacowane na 56,1 mln ton), a także Piaski, Poniec-Krobia oraz Mąkoszyn-Grochowiska, które były jednak znacznie mniej brane pod uwagę ze względu na ich odległość, niską jakość złóż, słabe warunki geologiczne lub inne lokalne uwarunkowania. Od paru lat trwają starania o uzyskanie koncesji na otwarcie odkrywki w Ościstowie, ale póki co nie wygląda na to, aby została ona wydana z trzech głównych powodów: **olbrzymie koszty środowiskowe, brak planów kompensacji środowiskowych oraz ważne odkrycie archeologiczne 5000-letniego megalitycznego cmentarzyska na terenie planowanej odkrywki**. Z kolei powstanie odkrywki Dęby Szlacheckie oznaczałoby masowe przesiedlenia na terenie gminy Babiak, gdzie w 2015 r. odbyło się referendum na temat powstania tam kopalni, w którym przytłaczającą większością głosów odrzucono tę opcję (91% głosujących). Oznacza to, że coraz bardziej prawdopodobne staje się, że już w 2025 r. Wielkopolska Wschodnia przestanie być zagłębiem węgla brunatnego⁴.

2 Braciszewska-Benkahla, Aleksandra. *Konin zostanie bez ciepła? ZE PAK wypowiedział umowę miastu*, portal lm.pl, https://www.lm.pl/aktualnosci/informacja/105349/konin_zostanie_bez_ciepła_ze_pak_wypowiedzial_umowe_miastu/5 (artykuł z 1 lipca 2016 r.); Pilarska, Anna. *Konin. Trwają negocjacje o dostawie ciepła dla miasta od 2020 r.*, portal lm.pl, https://www.lm.pl/aktualnosci/informacja/111608/konin_trwaja_negocjacje_o_dostawie_ciepła_dla_miasta_od_2020r (artykuł z 27 września 2017 r.); Derski, Bartłomiej. *Rusza likwidacja elektrowni Adamów*, portal Wysokie Napięcie, <https://wysokienapiecie.pl/7109-likwidacja-elektrowni-weglowej-adamow-2018/> (artykuł z 2 stycznia 2018 r.).

3 Rak, Piotr. „Annex...”; Szpor, Aleksander i Kiewra, Daniel. *Transformacja węglowa w subregionie konińskim*. IBS Research Report 06/2018, s. 30.

4 Szpor, Aleksander i Kiewra, Daniel. *Transformacja węglowa...*, s. 30.

II. ZAGROŻENIA DLA LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI

Około 70-letni okres działalności przemysłu energetycznego i kopalnianego w Wielkopolsce Wschodniej odcisnął wyraźne piętno na sytuacji w regionie, co skutkuje obecnie trzema konkretnymi i łatwo obserwowalnymi zagrożeniami:

- **groźba całkowitego upadku gospodarczego regionu** na skutek gwałtownego wycofania się przemysłu;
- znaczące **pomniejszenie albo nawet zniknięcie części zasobów wodnych** regionu (woda głębinowa, rzeki, jeziora), co powoduje również problemy w rolnictwie, pogłębienie skutków suszy (stepownie i potencjalnie pustynnienie niektórych obszarów) oraz wysychanie torfowisk, mokradła i lasów;
- **masowe przesiedlenia i dalsza degradacja środowiska oraz pogłębienie problemu z zasobami wodnymi** (stepownie i pustynnienie regionu) w przypadku powstania nowych odkrywek.

Upadek gospodarczy regionu

Region rozwijał się dzięki przemysłowi wydobywczemu i energetycznemu od lat 50-tych XX w., czego konsekwencją był chociażby gwałtowny rozrost miasta Konin (to właśnie w tych latach powstała druga część miasta – nowy Konin, po drugiej stronie rzeki Warty od starego Konina, który uzyskał lokację miejską już w 1293 r.). Nowy Konin składa się głównie z bloków mieszkalnych, w których umieszczono pracowników elektrowni i kopalni ściągniętych z całej Polski. Podczas gdy w 1960 r. Konin liczył ok. 17,5 tysiąca mieszkańców, już w 1975 r. było ich ok. 50 tysięcy. Miasto w dużym stopniu rozrastało się na obszarach, gdzie wcześniej wydobywano

węgiel brunatny – wiele osiedli budowano na terenach rekultywowanych, co jeszcze mocniej podkreśla fakt, że Konin właściwie wyrósł na odkrywkach, po czym stopniowo przez ostatnie dekady kopalnie coraz bardziej oddalały się od miasta. Rangę Konina podnosił fakt, że przez ponad dwadzieścia lat był on miastem wojewódzkim (od 1975 r. do 1998 r.). W szczytowym momencie (2000 r.) Konin miał niemal 84-tysięczną populację, a przemysł wydobywczy i energetyczny nadal wydawał się nieodłącznym elementem gospodarki lokalnej. W takim też przekonaniu jeszcze do niedawna żyła duża część mieszkańców regionu. Tymczasem w ostatnich latach populacja miasta sukcesywnie spada (obecnie ma ok. 73 tysięcy wg danych GUS⁵) i przewiduje się, że do 2050 r. zmniejszy się nawet o połowę⁶.

Transformacja gospodarcza Wielkopolski Wschodniej trwa już właściwie od trzydziestu lat, gdyż region został mocno dotknięty zmianami wynikającymi z transformacji gospodarczej lat 90-tych XX wieku oraz restrukturyzacji górnictwa i energetyki. Jak już wspomniano w pierwszej części raportu za Kiewrą i Szpor, w kontekście zatrudnienia warto zauważyć, że przykładowo od końca lat 80-tych do 2017 r. liczba osób zatrudnionych w PAK KWB Adamów spadła o 88,6%, a w PAK KWB Konin o 86,8%⁷. Dodatkowo w wyniku reformy administracyjnej Konin stracił status miasta wojewódzkiego w 1999 r., co spowodowało, że jego ranga zmalowała, a wiele ważnych ośrodków administracyjnych zostało przeniesionych do Poznania. Region Wielkopolski Wschodniej, którego gospodarka opiera się częściowo na rolnictwie i turystyce, odczuwa coraz mocniej skutki susz i zanikania zasobów wodnych (jezior, wód głębinowych, rzek). Ponadto gleby w regionie są raczej niskiej klasy (V i VI), częściowo zdegradowane i zubożone przez przemysł wydobywczy, zatem mało wydajne. Jest to obszar z wysokim bezrobociem, wysokim ujemnym

5 Główny Urząd Statystyczny. *Rocznik Demograficzny 2018* pod red. Dominika Rozkruta. 2018, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2018,3,12.html> [21.11.2018].

6 Pracownia Miejska. *Konin 2050. Raport Końcowy*. Konin 2015; Redakcja Gazeta.pl. *Te dane zatrważają. Znamy listę polskich miast, które do 2050 roku praktycznie opustoszeją*, <http://next.gazeta.pl/next/56,150859,22292101,te-dane-niepokoja-znamy-liste-polskich-miast-ktore-do-2050.html> [artykuł z 31 sierpnia 2017 r.].

7 Kiewra, Daniel i Szpor, Aleksander. *Transformacja Wielkopolski Wschodniej. Ludzie - Gospodarka - Inwestycje*, Instytut Badań Strukturalnych, 2018, <http://ibs.org.pl/app/uploads/2018/10/3.-Kiewra-Szpor-Wyzwania-spo%C5%82eczno-ekonomiczne-subregionu-koninskiego.pdf>

Kopalnia odkrywkowa Tomistawice, fot. Miłostawa Stępień

saldem migracyjnym (szczególnie w samym Koninie, choć częściowo wynika to z tendencji do osiedlania się w ościennych gminach), niskim poziomem przedsiębiorczości oraz mocno dotknięty procesem starzenia się społeczeństwa. Zasadniczym problemem regionu jest monokultura gospodarcza, oparta na energetyce węglowej i kopalniach odkrywkowych, która przez dekady powodowała, że region swoją tożsamość budował właśnie na tych fundamentach. Ta narracja była tak silna w samym Koninie, że właściwie do 2018 r. nie mówiło się o możliwości rozwinięcia tu znacząco innej gospodarki, a dobrobyt obszaru wiązało się nieodrodnie z tym, żeby elektrownie i kopalnie dalej funkcjonowały. Być może to wyjaśnia, dlaczego region jest zupełnie nieprzygotowany do jakichkolwiek przemian.

Bezpośredni wpływ na sytuację gospodarczą regionu mają głównie trzy istotne współzależności. Trzeba zdawać sobie sprawę, że **budżety wielu gmin w re-**

gionie są uzależnione od wpływów z kopalni, płacących podatki i opłaty na rzecz jednostek samorządu lokalnego (np. w 2017 r. wynosiły one w sumie ok. 170 mln złotych)⁸. W przypadku niektórych gmin, np. gminy Kleczew, opłaty eksploatacyjne stanowiły okresowo nawet 10-15% ich budżetu. Często jednak gminy nie wykorzystywały tych sum do naprawiania szkód środowiskowych powstałych w wyniku działalności kopalni ani tym bardziej na przygotowanie się do sytuacji, która nastąpi po wycofaniu się przemysłu wydobywczego z ich okolic. Inny ważny czynnik rzutujący na wysoką zależność gospodarczą regionu od sektora wydobywczo-energetycznego to fakt, że **praca w kopalni lub elektrowni nadal pozostaje jednym z lepiej płatnych i stabilniejszych sposobów zarabiania na życie** w porównaniu z dochodami z innych rodzajów działalności zarobkowej w regionie, zapewniającym utrzymanie satysfakcjonującego poziomu życia (przeciętne miesięczne wynagrodzenie w Grupie ZE PAK

⁸ Szpor, Aleksander i Kiewra, Daniel. *Transformacja węglowa...*, s. 26.

w 2017 r. wynosiło 6358 PLN brutto)⁹. Jednak w ostatnich latach średnia pensja pracownika Grupy ZE PAK obniżała się, a warunki zatrudnienia stawały się mniej stabilne, co wskazuje na pogorszenie się sytuacji materialnej spółki. Kopalnie i elektrownie zmniejszają też od lat poziom zatrudnienia, co oznacza, że dla młodych ludzi wkraczających na rynek pracy w regionie szanse na znalezienie w nich pracy były niewielkie. Trzecia współzależność wynika z powiązania i ścisłej współpracy wielu innych lokalnych, mniejszych bądź większych, firm z elektrowniami i/lub kopalniami, które **działały jako motor napędowy innych branż**.

Obecnie dla mieszkańców regionu zamknięcie kopalni i elektrowni będzie oznaczało znaczące obniżenie jakości życia dla wielu osób, likwidację wielu tysięcy miejsc pracy (które już teraz nie są łatwo dostępne, gdyż jest to region z jednym z najwyższych wskaźników bezrobocia w Wielkopolsce), utratę istotnych wpływów do budżetów samorządów lokalnych oraz poważny regres gospodarczy. Należy jednak podkreślić raz jeszcze, że taki rozwój sytuacji był do przewidzenia, przyjmując realistyczną ocenę prawdopodobnego przebiegu wydarzeń w regionie, dlatego dziwi całkowity brak planu na wypadek realizacji najgorszego scenariusza dla Grupy ZE PAK.

Gdy działania sprzeciwiające się bieżącej działalności kopalni trwały w najlepsze na Pojezierzu Gnieźnieńskim czy w okolicach Tomisławic, a gmina Babiak przeprowadzała referendum w sprawie uruchomienia odkrywki Dęby Szlacheckie (patrz część I raportu), w Koninie cały czas panowało przekonanie, że elektrownie i kopalnie to jedyna możliwość na utrzymanie pozycji gospodarczej regionu, i oczekiwano na rychłą decyzję o otwarciu nowej odkrywki w Ościstowie. Tak wyglądała sytuacja pomimo wieloletniej fatalnej sytuacji gospodarczej i społecznej w regionie, szczególnie dotkliwej dla samego Konina. O faktycznym rozpoczęciu rozmów dotyczących przygotowania Konina na zmiany wynikające z zamykania kopalni i elektrowni można mówić dopiero od 12 czerwca 2017 r., kiedy to odbyła się konferencja zorganizowana przez Fundację „Rozwój Tak – Odkrywki Nie”, podczas której po raz pierwszy mówiono o konieczności opracowania planu transformacyjnego dla regionu. O dalszych krokach podjętych przez ostatnie dwa lata można przeczytać szczegółowo w pierwszej części raportu.

Rabunkowa eksploatacja złóż – na przykładzie Tomisławic

Jednym z najpoważniejszych skutków działalności kopalni odkrywkowych w Wielkopolsce Wschodniej jest potężne negatywne oddziaływanie na zasoby wodne. Pierwszy raz węgiel brunatny w tym regionie zaczęli wydobywać Niemcy już w czasie II wojny światowej, a w 1955 r. rozpoczęła swoją działalność Kopalnia Węgla Brunatnego (KWB) Konin. Od tamtej pory otworzono w regionie jedenaście kopalni odkrywkowych, które miały duży wpływ na tutejszą gospodarkę wodną¹⁰. Jednak głośno o tych skutkach stało się stosunkowo niedawno, po uruchomieniu odkrywki Tomisławice (w 2008 r.) i wpływie, jaki miała na okoliczne jeziora, szerzej na Pojezierze Gnieźnieńskie oraz na rzekę Noteć. Jak zwraca uwagę Kuba Gogolewski, w przeciągu 70-letniego okresu wydobywania węgla brunatnego wypompowano z regionu ponad 12 miliardów metrów sześciennych wód podziemnych, które spłynęły wraz z rzekami (Wartą i Odrą) do Bałtyku. Lej depresji obejmuje dużą część regionu, wpływając na poziom wody na pograniczu trzech województw – wielkopolskiego, kujawsko-pomorskiego i łódzkiego.

„W rejonie działalności KWB Konin lej depresyjny obejmuje około 100 km² w poziomie nadwęglowym i około 450 km² w poziomie podwęglowym. W rejonie KWB Adamów leje depresyjne w obrębie czwartorzędowych (nadkładowych) warstw obejmują po kilka kilometrów kwadratowych wokół kopalń, a wspólne leje depresji poniżej pokładów węgla – około 90 km² w utworach neogenu i niemal 200 km² w utworach kredy”¹¹.

W związku ze znaczącym wpływem na gospodarkę wodną na tym obszarze i nieodpowiednim przygotowaniem planu kompensacji środowiskowej toczy się od ok. dekady postępowanie przed Komisją Europejską wobec odkrywki Tomisławice, wskazujące na rażące naruszenie prawa przy wydaniu decyzji środowiskowej. Obecnie Tomisławice działają właściwie bez pozwolenia wodnoprawnego, gdyż sprawa o stwierdzenie nieważności powyższej decyzji wciąż jest rozpatrywana przez polskie sądy.

Jeśli chodzi o rzekę Noteć, wskazuje się, że okresowo (lato-jesień) wysycha ona na długości ok. 30 km, za co organizacje ekologiczne i naukowcy obwiniają kopalnię, a kopalnia z kolei podkreśla wpływ suszy i zmian klima-

⁹ Szpor, Aleksander i Kiewra, Daniel. *Transformacja węglowa...*, s. 24.

¹⁰ Kulesza, Maciej. *Noteć wysycha. Statek szkolny 'Łokietek' uwięziony w błocie*, portal bydgoskiej Gazety Wyborczej, <http://bydgoszcz.wyborcza.pl/bydgoszcz/7,48722,24948900,notec-wysycha-statek-szkolny-lokietek-uwieziony-w-blocie.html?fbclid=IwAR0GKyCJq86ihbinidVJUCV2Jgg-pepRpxgWHTEstGuebWbpL7q29pFnNsY> (artykuł z 1 lipca 2019 r.); Rodzik, Piotr. *Katastrofa ekologiczna. Jedna z najdłuższych rzek w Polsce wysycha, a wraz z nią jeziora*, portal natemat.pl, <https://natemat.pl/276277,notec-i-pojezierze-gnieznienskie-wysycha-aktywisci-winia-kopalnie-węgla> (artykuł z 20 czerwca 2019 r.).

¹¹ Gogolewski, Kuba. *ZE PAK czy rzepak. Oddziaływanie społeczne i zdrowotne spółek należących do ZE PAK oraz koszty zewnętrzne planowanych przez ZE PAK kopalni odkrywkowych węgla brunatnego*. Fundacja „Rozwój Tak – Odkrywki Nie”. Warszawa, wrzesień 2016, s. 19.

tycznych, które z pewnością pogłębiają problem. Z danych wynika, że pierwsze poważne obniżenia poziomu wód Noteci miały związek z działalnością odkrywki Lubstów, a sytuacja znacząco pogorszyła się pod wpływem nowej odkrywki Tomistawice¹². Rzeka Pichna (prawy dopływ Noteci) zamieniła się właściwie w ściek, który odprowadza węglową zawiesinę z odkrywki Tomistawice do Kanału Ślesińskiego i jeziora Gopto. Należy też zwrócić uwagę na wzrastający z roku na rok zrzut metali ciężkich z kopalni Tomistawice do okolicznych jezior, w tym arsenu, ołowiu, kadmu, rtęci, chromu, niklu, miedzi i cynku¹³.

Ponadto łatwo zaobserwować, że linie brzegowe jezior Ostrowsko-Powidzkich (Wilczyńskie, Suszewskie, Kownackie, Budzistawskie czy Ostrowskie) zaczęły się cofać od czasu powstania odkrywki Józwin IIB, ale w wielu z nich problem radykalnie się pogorszył po otworzeniu Tomistawic. Szczególnie widać to w przypadku Jeziora Wilczyńskiego, akwenu, wokół którego koncentruje się lokalna działalność turystyczna w miejscowości Wilczyn. Z kolei Jezioro Ostrowskie jest przykładem sytuacji, gdy doszło nawet do podzielenia się jeziora na dwie części. Innym skutkiem działalności kopalni jest wysychanie dawnych potąceń pomiędzy akwenami oraz naturalnych cieków i kanałów łączących je. Eksploatacja odkrywek prowadzi również do wysychania mniejszych jezior, stawów, strumieni, rowów melioracyjnych, studni. Powoduje także wysuszenie gleby, co ma bezpośredni wpływ na rolnictwo w regionie. Przewiduje się, że obniżanie się poziomu wód podziemnych będzie trwało dalej przez ok. 25 do 30 lat po zamknięciu odkrywek. Przy jednoczesnym pogłębianiu się zmiany klimatu, która w tym regionie skutkuje długotrwałymi okresami suszy, prawdopodobne jest znaczące zmniejszenie dostępności wody.

Potencjalne skutki otwarcia nowej odkrywki

Największe obawy wiążą się z potencjalnym otwarciem kopalni Ościstowo. Nowa odkrywka oznaczałaby znaczące powiększenie leju depresji (nowy potąceńby się z istniejącym lejem Kazimierz-Józwin) i częściowe

lub całkowite zniknięcie niektórych jezior w Wielkopolsce i na granicy województwa z Kujawsko-Pomorskim (głównie Pojezierze Gnieźnieńskie). Te zmiany obejmą jeziora Skulskie, Ostrowsko-Powidzkie oraz północne jeziora Konińskie, Ślesińskie i Mikorzyńsko-Wąsowskie¹⁴. Lej będzie skutkował również likwidacją kilkunastu ujęć wód podziemnych, co w konsekwencji może oznaczać konieczność przerzutu wód pitnych z sąsiadujących obszarów. Warto zwrócić uwagę, że są to obszary sieci Natura 2000, zatem takie zmiany będą miały znaczące negatywne skutki środowiskowe. Ocenia się, że w przypadku powstania odkrywki Ościstowo pogłębi się też problem z wysychaniem rzeki Noteć w Wielkopolsce Wschodniej, a negatywne konsekwencje dotkną też różne mniejsze dopływy do okolicznych jezior.

Innym ważnym problemem będzie zrzut ścieków (w tym substancji toksycznych, takich jak arsen, kadm, rtęć czy ołów) bezpośrednio do jezior (wg raportu środowiskowego dla odkrywki Ościstowo dotyczyć to będzie głównie jezior Ślesińskiego, Wilczyńskiego i Skulskich)¹⁵. Szkodliwe skutki środowiskowe będzie również miało zrzucanie do jezior zawiesiny suchej, tak jak w przypadku kopalni Tomistawice, z której rocznie pompuje się jej ok. 500 ton do Kanału Gopto-Noteć poprzez system Pichna-Noteć¹⁶.

Ogólnie ocenia się, że powstanie odkrywki Ościstowo spowoduje potężne straty środowiskowe, w tym całkowite zniszczenie trzech obszarów Natura 2000: **Pojezierza Gnieźnieńskiego, Ostoi Nadgoplańskiej** oraz **jeziora Gopto**, a także dwóch parków krajobrazowych: **Powidzkiego Parku Krajobrazowego i Nadgoplańskiego Parku Tysiąclecia**. Doprowadzi również do wysiedlenia 13 miejscowości oraz olbrzymich strat rolniczych w związku z mniejszym dostępem do wody¹⁷.

Szansę jednak na to, że Ościstowo zostanie oddane do eksploatacji z roku na rok maleją, gdyż według harmonogramu realizacji projektu decyzja środowiskowa powinna być wydana w 2017 r., aby w 2020/2021 r. rozpoczęto się wydobywanie węgla. Jednakże jak dotąd procedury uruchomienia nowej odkrywki nadal stoją w miejscu, gdyż decyzja środowiskowa wciąż nie zo-

12 Bernaś, Rafał. *Opinia naukowa oceniająca wpływ planowanej kopalni odkrywkowej węgla brunatnego na złożu „Ościstowo” na ichtiofaunę jezior i rzek będących w obszarze jej oddziaływania*. Gdańsk, listopad 2016, ss. 33-34.

13 Mieszczankin, Tomasz i Kakareko, Tomasz. *Wpływ wybranych metali ciężkich (arsenu, ołowiu, kadmu, rtęci, chromu, niklu, miedzi i cynku) na ekosystemy wód śródlądowych. Potencjalne oddziaływanie wód kopalnianych pochodzących z odkrywki węgla brunatnego na gatunki i siedliska chronione obszarów Natura 2000 PLH040007 Jezioro Gopto oraz PLB040004 Ostoja Nadgoplańska*. Toruń 2015; Pazderski, Leszek. *Prognoza oddziaływania planowanej odkrywki Ościstowo na stan jednolitych części wód powierzchniowych Kujaw i Wielkopolski w świetle raportu środowiskowego oraz planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry – Analiza zagrożeń i propozycje środków zaradczych*. Toruń, wrzesień 2016.

14 Bernaś, Rafał. *Opinia naukowa oceniająca...*, ss. 30-31.

15 Bernaś, Rafał. *Opinia naukowa oceniająca...*, ss. 35-36.

16 Bernaś, Rafał. *Opinia naukowa oceniająca...*

17 Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska. *Odmowna decyzja dla odkrywki Ościstowo*. <http://poznan.rdos.gov.pl/odmowna-decyzja-dla-odkrywki-oscistowo> [umieszczone 14.03.2017]; Pepliński, Benedykt. *Ekspertyza. Skutki budowy kopalni odkrywkowej węgla brunatnego na złożu Ościstowo – analiza kosztów dla rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego*. Poznań, kwiecień 2016.

stała podjęta. Kuba Gogolewski¹⁸, powołując się na ekspertyzę dr. Rafała Bernasia¹⁹, zwraca uwagę, że właściwie nie ma możliwości, aby uruchomić odkrywkę Ościstowo bez naruszenia unijnej ramowej dyrektywy wodnej, tym bardziej, że złożony raport środowi-

skowy nie uwzględnia podjęcia odpowiednich środków zaradczych w celu zapewnienia dobrego stanu wód powierzchniowych i podziemnych. Jest to jeden z podstawowych powodów, dla którego nadal nie wydano wspomnianej decyzji.

---

18 Gogolewski, Kuba. *ZE PAK czy rzepak...*, s. 21-23.

19 Bernas, Rafał. *Opinia naukowa dotycząca zgodności raportu oddziaływania na środowisko dla planowanej odkrywki węgla brunatnego na złożu Ościstowo z przepisami Ramowej Dyrektywy Wodnej UE 2000/60/WE (RDW) z dnia 23 października 2000 roku*. Gdańsk, sierpień 2016.

III. PLANY I OCZEKIWANIA NA PRZYSZŁOŚĆ

W obecnej sytuacji konieczność zmierzenia się z tematem dosyć szybko przebiegającej transformacji regionu wydaje się nieunikniona. Różne, dobrze udokumentowane sygnały o potrzebie przygotowania się do takich zmian krążyły od wielu lat, dlatego można by oczekiwać, że podejmowane już są znaczące i dalekosiężne kroki, aby stać czoła temu trudnemu wyzwaniu. W rzeczywistości, co trzeba z całą stanowczością podkreślić, region wciąż nie jest przygotowany na nadchodzące zmiany i nadal nie ma konkretnego planu w tym zakresie.

Plany samorządu lokalnego i wojewódzkiego oraz wsparcie na poziomie centralnym – sprawiedliwa transformacja?

Właściwie aż do 2018 r. nie podejmowano żadnych konkretnych kroków, aby przygotować region do scenariusza, w którym działalność tutejszych elektrowni i kopalni miałyby się zmniejszać, a co dopiero gdyby doszło do całkowitego ich zamknięcia lub znaczącego przeobrażenia w krótkim odstępie czasowym. Wobec braku planu na poziomie krajowym i braku decyzji w sprawie otwarcia odkrywki Ościstowo, na poziomie lokalnym i wojewódzkim tworzenie środków zaradczych na zaistniałą sytuację przyspieszyło dopiero w zeszłym roku, ale wciąż pozostawia wiele do życzenia, biorąc pod uwagę ogrom wyzwań, przed którymi stoi region. Działania polityczne nadal ograniczają się do mglistych obietnic przedwyborczych, że Ościstowo jednak powstanie, co bynajmniej nie rozwiąże problemu, a jedynie przesunie niezbędne zmiany w regionie zaledwie o parę lat. Zatem i tak konieczne jest szybkie przygotowanie planu sprawiedliwej transformacji regionu.

Od zeszłego roku przedstawiciele Wielkopolski Wschodniej biorą udział w spotkaniach Platformy Regionów Górniczych w Procesie Transformacji, organizowanych przez Komisję Europejską w Brukseli. Reprezentację regionu w trakcie kontaktów z Brukselą koordynuje Agencja Rozwoju Regionalnego w Koninie, która przedstawia też tzw. „fiszki”, będące propozycjami konkret-

nych rozwiązań w regionie, które mogłyby wesprzeć jego transformację. Szczegółowy przebieg zdarzeń z ostatniego okresu w Wielkopolsce Wschodniej w tym zakresie oraz omówienie proponowanych projektów przedstawiono w głównej części raportu, zatem tutaj wyciągnięte zostaną jedynie najważniejsze wnioski wypływające z tych działań.

Należy wskazać, że analiza danych na obecną chwilę nie napawa optymizmem, bo czas się kurczy, a nie można powiedzieć, by region był przygotowany na nadchodzące zmiany. Podkreślić trzeba przede wszystkim, że już w tym momencie powinien istnieć konkretny plan dla regionu, opracowany ponad podziałami i z udziałem ekspertów z różnych dziedzin, a jego po prostu nadal nie ma. Za kolei na poziomie krajowym brakuje planu wsparcia i jasnych wytycznych dla regionu, co wynika z tego, że kolejne „Polityki energetyczne Polski” (w tym ta do 2040 r.) w ogóle nie odnoszą się do problemu zamknięcia kopalń i elektrowni węglowych. Brakuje zatem wyraźnej strategii przeprowadzenia sprawiedliwej transformacji regionu, która jasno wytyczałaby ścieżkę i harmonogram działań. Dodatkowo brakuje pieniędzy na zrealizowanie niezbędnych działań przygotowawczych, które pokryłyby chociażby koszty związane ze stworzeniem i funkcjonowaniem grupy opracowującej strategię, przeprowadzeniem szeroko zakrojonych konsultacji, przygotowywaniem dokumentacji i szukaniem funduszy na realizację strategii. Ponieważ brakuje zarówno planu, co robić dalej, jak i programu wsparcia dla regionu i wydzielonych na to pieniędzy, działania na poziomie lokalnym i wojewódzkim są chaotyczne, mało przejrzyste i rozproszone. Większość z nich nadal wydaje się skupiać głównie na aspektach gospodarczych, pomijając albo podając ogólnikowe rozwiązania dla problemów natury społecznej czy ekologicznej, a te elementy muszą zostać uwzględnione, jeśli transformacja regionu rzeczywiście ma być sprawiedliwa.

Trudno również dostrzec, aby istniała spójna wizja sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej, która uwzględniałaby różnorodną specyfikę lokalną i odmienne oczekiwania wobec procesu transformacyjnego

Kopalnia odkrywkowa Tomistawice, fot. Miłostawa Stępień

w różnych częściach regionu. Chodzi o to, że zupełnie inne potrzeby mają mieszkańcy miasta Konina niż np. ci z mniejszych miejscowości, jak Turek, w którym niedawno zamknięto całkowicie elektrownię i zredukowano mocno zatrudnienie w kopalni Adamów, a jeszcze inne rolnik z okolic Tomistawic czy sadownik z Sompolna, którzy zmagają się z suszą, czy drobny przedsiębiorca z Wilczyna, zarabiający sezonowo z turystyki nad jeziorem, które z roku na rok jest coraz mniejsze. Właściwie widać wyraźnie, że słabiej w tej dyskusji przebijają się głosy środowisk z mniejszych miejscowości oraz terenów wiejskich, rolniczych i turystycznych, które oczekują rekompensaty za wyrządzone szkody środowiskowe.

Podsumowując, należy z całą stanowczością stwierdzić, że wciąż brakuje konkretnego, szeroko uzgodnionego planu i realnych strategicznych działań w celu zdobycia niezbędnych funduszy na przeprowadzenie sprawiedliwej transformacji regionu.

Plany ZE PAK-u

Z kolei Grupa ZE PAK znajduje się w bardzo trudnej sytuacji w związku z brakiem jasnej informacji, już od wielu lat, dotyczącej przyszłości planowanych odkrywek (szczególnie Ościstowo), a więc niemożnością tworzenia konkretnych planów rozwoju swojej działalności lub zmiany jej charakteru. Konsekwencją tego braku wyraźnych wytycznych są działania trzytorowe:

- podtrzymywanie istniejących gałęzi działalności spółki i podejmowanie decyzji dotyczących modernizacji bądź nie jednostek już funkcjonujących (jak w przypadku modernizacji dwóch bloków w Elektrowni Pątnów I, ale zawieszeniu podobnej decyzji wobec dwóch następnych);
- przeprowadzenie działań przygotowawczych w celu eksploatacji nowych odkrywek (najbardziej zaawansowane w przypadku Ościstowa) i kontynuacji spa-

lania węgla brunatnego w lokalnych elektrowniach (budowa Elektrowni Pątnów II);

→ szukanie alternatywnej drogi rozwoju dla spółki, czyli np. wcześniejsze plany budowy bloku gazowo-parowego w Elektrowni Konin²⁰, propozycja przekształcenia dwóch jednostek w kotle spalające biomasę (jeden już istniejący, drugi w planach) czy zapowiedzi budowy farmy fotowoltaicznej i wiatrowej na terenach rekultywowanych.

Będąc prywatną firmą energetyczną, GK ZE PAK SA działa w bardzo trudnym obszarze, dlatego właściwie nie dziwi brak jasnej i spójnej wizji odnośnie własnej przyszłości. Wynika to przede wszystkim z braku zdecydowanej deklaracji na poziomie krajowym, która wskazywałaby, czy węgiel brunatny będzie dalej wydobywany w regionie. Niejasności i aura niepewności wokół decyzji środowiskowej dla odkrywki Ościstowo utrudniają firmie podejmowanie długofalowych planów i inwestycji. W takiej sytuacji można oczekiwać, że w najbliższym czasie – w związku z przedłużającą się procedurą – GK ZE PAK przyjmie założenie, że odkrywka jednak nie powstanie i podejmie odpowiednie kroki, żeby dostosować się do tych okoliczności. Dla regionu może to oznaczać bardzo szybkie zmiany, obejmujące masowe zwolnienia i znaczące przeobrażenia sytuacji gospodarczej, na które jest zupełnie nieprzygotowany.

Oczekiwania na przyszłość

Z powyższego opisu wyraźnie wynika, że czasu na podjęcie adekwatnych działań jest coraz mniej. Pierwszym i najważniejszym celem najbliższych miesięcy powinno być **stworzenie jasnej strategii dla regionu**, która spinałaby działania na poziomie europejskim, krajowym, wojewódzkim i regionalnym. Plan ten musiałby zostać opracowany w oparciu o jak najszerszy konsensus, ponad podziałami, i odpowiadać na szeroki wachlarz problemów w regionie, które wymagają rozwiązania. Obejmuje to takie kwestie, jak:

- zmiany gospodarcze wynikające z zamykania bloków energetycznych i kopalni należących do Grupy Kapitałowej ZE PAK SA;
- utrata miejsc pracy w konkretnych grupach zawodowych (przede wszystkim pracownicy kopalni i elektrowni);
- problemy demograficzne wynikające z sytuacji w regionie (wysoka migracja, starzenie się społeczeństwa, deglomeracja itd.);
- straty finansowe w rolnictwie i turystyce związane ze skutkami hydrogeologicznymi działalności kopalń odkrywkowych;
- potrzeba znalezienia nowej wizji funkcjonowania regionu po odejściu od gospodarki, która go definiowała przez ostatnie 70 lat.

Powinna zatem powstać klarowna strategia przeprowadzenia sprawiedliwej transformacji regionu, która jasno wytyczałaby ścieżkę i harmonogram działań. Aby to mogło nastąpić, potrzebne byłyby pieniądze na zrealizowanie niezbędnych działań przygotowawczych. Umożliwiłoby to stworzenie grupy opracowującej strategię i inną dokumentację oraz szukającej funduszy na realizację uzgodnionych planów. W jej składzie powinni znaleźć się eksperci znający się na takiej tematyce. Stworzenie strategii należałoby poprzedzić przeprowadzeniem szeroko zakrojonych konsultacji, włączających jak najszerszą reprezentację regionu i różnych grup społecznych.

Ważne byłoby, aby znalazły się niezbędne fundusze do przeprowadzenia kompleksowej, rozłożonej w czasie (na ile się da przy tak dramatycznej sytuacji), sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej. Obecne działania skupiają się głównie na dążeniach do uzyskania wsparcia finansowego z Komisji Europejskiej w ramach działalności Platformy Regionów Górniczych w Procesie Transformacji, które jednak nie wystarczy na ogrom wyzwań stojących przed regionem, a przy tym może nie zostać przeznaczone na rozwiązanie jego najbardziej palących problemów.

²⁰ Gogolewski, Kuba. *ZE PAK czy rzepak...*, s. 29.

IV. BIBLIOGRAFIA

Bernaś, Rafał. *Opinia naukowa dotycząca zgodności raportu oddziaływania na środowisko dla planowanej odkrywki węgla brunatnego na złożu Ościstowo z przepisami Ramowej Dyrektywy Wodnej UE 2000/60/WE (RDW) z dnia 23 października 2000 roku*. Gdańsk, sierpień 2016.

Bernaś, Rafał. *Opinia naukowa oceniająca wpływ planowanej kopalni odkrywkowej węgla brunatnego na złożu „Ościstowo” na ichtiofaunę jezior i rzek będących w obszarze jej oddziaływania*. Gdańsk, listopad 2016.

Braciszewska-Benkahla, Aleksandra. *Konin zostanie bez ciepła? ZE PAK wypowiedział umowę miastu*, portal lm.pl, https://www.lm.pl/aktualnosci/informacja/105349/konin_zostanie_bez_ciepła_ze_pak_wypowiedział_umowe_miastu/5 (artykuł z 1 lipca 2016 r.).

Derski, Bartłomiej. *Rusza likwidacja elektrowni Adamów*, portal Wysokie Napięcie, <https://wysokienapiecie.pl/7109-likwidacja-elektrowni-weglowej-adamow-2018/> (artykuł z 2 stycznia 2018 r.).

Gogolewski, Kuba. *ZE PAK czy rzepak. Oddziaływanie społeczne i zdrowotne spółek należących do ZE PAK oraz koszty zewnętrzne planowanych przez ZE PAK kopalni odkrywkowych węgla brunatnego*. Fundacja „Rozwój Tak – Odkrywki Nie”. Warszawa, wrzesień 2016.

Kiewra, Daniel i Szpor, Aleksander. *Transformacja Wielkopolski Wschodniej. Ludzie - Gospodarka - Inwestycje*, Instytut Badań Strukturalnych, 2018, <http://ibs.org.pl/app/uploads/2018/10/3.-Kiewra-Szpor-Wyzwania-spo%C5%82eczno-ekonomiczne-subregionu-koninskiego.pdf>

Kluczyński, Radostaw. *Przyczyny i skutki obniżania się poziomu wody w Jeziorze Ostrowskim (Pojezierze Gnieźnieńskie)*. Nieopublikowana praca magisterska. Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy. Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska.

Kulesza, Maciej. *Noteć wysycha. Statek szkolny 'Łokietek' uwięziony w błocie*, portal bydgoskiej Gazety Wyborczej, <http://bydgoszcz.wyborcza.pl/bydgoszcz/7,48722,24948900,notec-wysycha-statek-szkolny-lokietek-uwiezony-w-blocie.html?fbclid=IwAR0G-KyCJq86ihbinidVJUCV2JggpepRpxgwHTHEstGuebWbpL7q29pFnNsY> (artykuł z 1 lipca 2019 r.).

Mieszczankin, Tomasz i Kakareko, Tomasz. *Wpływ wybranych metali ciężkich (arsenu, ołowiu, kadmu, rtęci, chromu, niklu, miedzi i cynku) na ekosystemy wód śródlądowych. Potencjalne oddziaływanie wód kopalnianych pochodzących z odkrywek węgla brunatnego na gatunki i siedliska chronione obszarów Natura 2000 PLH040007 Jezioro Gopło oraz PLB040004 Ostoja Nadgoplańska*. Toruń 2015.

Olejnik, Robert. *Ościstowo da kopalni czas, ale nie rozwiąże problemów Konina*, portal lm.pl, https://lajt.lm.pl/aktualnosci/informacja/121642/oscistowo_da_kopalni_czas_ale_nie_rozwiaze_problemov_konina (artykuł z 17 maja 2019 r.).

Pazderski, Leszek. *Prognoza oddziaływania planowanej odkrywki Ościstowo na stan jednolitych części wód powierzchniowych Kujaw i Wielkopolski w świetle raportu środowiskowego oraz planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry – Analiza zagrożeń i propozycje środków zaradczych*. Toruń, wrzesień 2016.

Pepliński, Benedykt. *Ekspertyza. Skutki budowy kopalni odkrywkowej węgla brunatnego na złożu Ościstowo – analiza kosztów dla rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego*. Poznań, kwiecień 2016.

Pilarska, Anna. *Konin. Trwają negocjacje o dostawie ciepła dla miasta od 2020 r.*, portal lm.pl, https://www.lm.pl/aktualnosci/informacja/111608/konin_trwaja_negocjacje_o_dostawie_ciepła_dla_miasta_od_2020r (artykuł z 27 września 2017 r.).

Piszczatowska, Justyna. *Bez systemu wsparcia ZE PAK jest spakowany*, portal Wysokie Napięcie, <https://wysokienapiecie.pl/1338-bez-systemu-wsparcia-ze-pak-jest-spakowany/> (artykuł z 2 marca 2016 r.).

Pracownia Miejska. *Konin 2050. Raport Końcowy*. Konin 2015.

Rak, Piotr. „Annex: The Lignite Industry in the Konin Subregion”. Aneks do Stępień, Miłostawa. 2018. *The Konin Subregion. A Lignite Mining Region in Urgent Need of Energy Transition. Briefing for the European Commission's Coal Regions in Transition Initiative* Warsaw, Konin, July 2018.

Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska. *Odmowna decyzja dla odkrywki Ościstowo*. <http://poznan.rdos.gov.pl/odmowna-decyzja-dla-odkrywki-oscislowo> (umieszczone 14.03.2017).

Redakcja Gazeta.pl. *Te dane zatrważają. Znamy listę polskich miast, które do 2050 roku praktycznie opustoszeją*, <http://next.gazeta.pl/next/56,150859,22292101,te-dane-niepokoja-znamy-liste-polskich-miast-ktore-do-2050.html> (artykuł z 31 sierpnia 2018 r.).

Rodzik, Piotr. *Katastrofa ekologiczna. Jedna z najdłuższych rzek w Polsce wysycha, a wraz z nią jeziora*, portal natemat.pl, <https://natemat.pl/276277,notec-i-pojezietrze-gnieznienskie-wysycha-aktywisci-winia-kopalnie-wegla> (artykuł z 20 czerwca 2019 r.).

Stępień, Miłka. *KONIN. Co po węglu?*, portal REO.pl, <https://www.reo.pl/milka-stepien-konin-co-po-weglu/> (artykuł z 8 marca 2018 r.).

Stępień, Miłostawa. *The Konin Subregion. A Lignite Mining Region in Urgent Need of Energy Transition. Briefing for the European Commission's Coal Regions in Transition Initiative* wraz z aneksem autorstwa Piotra Raka: „Annex: The Lignite Industry in the Konin Subregion”. Warsaw, Konin, July 2018.

Szpor, Aleksander i Kiewra, Daniel. *Transformacja węglowa w subregionie konińskim*. IBS Research Report 06/2018.

zielonasiec.pl